

פרק אחד עשר

עמדת החזון איש זצ"ל בקשר לבחירות - בכלל והמפלגות שהשתתפו בבחירות תש"ט - בפרט

- גרסאות שונות פורסמו בשם החזון איש בכל הקשור לבחירות ולחזית הדתית. הגרסאות מבוססות על ספורים ומעשיות, מהם ניסו המעוניינים להסיק שהוא חייב או שלל את ההשתתפות בבחירות או את החזית הדתית.
- מתברי "פאר הדור"¹ קבעו שהיה לחזון איש, יחס חיובי להשתתפות החרדים בבחירות לעיריות ולכנסת. נבחון על סמך מה קבעו מתברי הספר את הנחתם:
- א. שני הסברים המיוחסים אליו ביחס להתחברות לרשעים, אחד בתשובה לטענה על השתתפות בבחירות לעיריה והשני טעון כללי בנדון.
- ב. ספור לפיו השיב החזון איש בבדיחותא לאדם, כשאמר לו שהוא מציית לקול רבני ירושלים שאסרו להשתתף בבחירות - "הלא כעת נפוצה שמועה שתזרו בהם מן האיסור מהר איפוא ולך להצביע". היאומן שהוראה יסודית וחשובה כ"כ ניתנה בדרך "בדיחותא" ועשית ליצנות מבי"ד חשוב, שאין חולק שהחזון איש החשיבו מאוד!?
- ג. ספור נוסף, לפיו בתשובה לשאלה למי להצביע מבין הרשימות החרדיות "השתמט מלהשיבו מענה ברור". והוסיף ואמר "צריך לבחור ברשימה הדוגלת בש"ע, זה קדוש ה' כשיתקבצו רבבות יהודים ויצביעו בהצבעתם כי אדיר חפצם שכל הליכות החיים במדינה תחתכנה ע"פ תורה וכו'. ייש בכך חזרה על רעיון דומה לפיו כל קול חשוב", כי מנין הקולות לטובת הדתיים מעיד כמה יהודים חפצים בשלטון התורה וכו', ונכרך בזה ענין של קדוש ה'². לגבי ספור זה לא נקבע אם נאמר ביחס לעיריה או לכנסת.
- אנשי אגודת ישראל פרסמו בכרוז³ לקראת הבחירות בתשל"ז, את הצטוט הזה וגם את דברי החזון איש שנאמרו **במפורש** ביחס לעיריות - ועוד בתקופת המנדט - כתעמולת כזב בקשר לבחירות לכנסת. צוטטו שם שני מקורות⁴ שלגביהם נאמר במפורש במקור, שהנדון היה בחירות לעיריה.

לקראת הבחירות לכנסת השנייה פרסמה אגודת ישראל⁵:

"אחד ממקורבי החזון איש ביקר אמש במערכת ומסר לנו על שיחה שהיתה לו עם הגאון הנ"ל בענין האיסור שיצא בירושלים על ההשתתפות בבחירות לכנסת. בעל החזון איש הביע את התמרמרותו ומורת רוחו למעשה זה ואמר שלחפך, מצוה

גדולה היא להשתתף בבחירות ולבחור ביהודים שומרי תו"מ אשר יגינו על עניני הדת ועך ידי כך נוכל להציל מה שניתן להציל. הגאון הנ"ל הרחיב את הדבור על הנזק שאסור זה עלול להביא בשביל יהדות התורה והדגיש שיש לעורר את האדישים שילכו להצביע כי כל כמה שיגדל מספר הבוחרים החרדים יתרבה כבוד שמים".

למחרת המשוכו בפרסום דברים בשם החזון איש⁶:

"אחד מראשי הישיבה של היכל התלמוד פנה בשאלה אל הגה"צ בעל החזון איש שליט"א בעד מי עליו להצביע וענה לו הגה"צ בעל החזון איש שליט"א במילים אלה: "די אינטרעסען פון ארבייטר וועט פארטיידיגען בעסער מפא"י, די אינטערעסען פון אידישקייט וועט פארטרעטן בעסער אגודת ישראל (על עניני הפועלים יגינו מפא"י יותר טוב, על עניני התורה תגן אגודת ישראל יותר טוב)".

ובהמשך פורסם המכתב הבא:

"מוצש"ק פ' מטות, לכבוד מרכז אגודת ישראל, תל אביב.

בקשר למה שפרסמתם בשמי (הכונה למצוטט לעיל מהמודיע כה' תמוז) את דעתו של הגאון בעל החזון איש שליט"א בנוגע לבחירות, נא לקחת לתשומת לבכם שהדברים **שמעתי** מפי אדם נאמן **שמסר בשמו** ואני מבקש לפרסם את זה בעתונכם. בכל הכבוד, א. א. צפתמן".

לקראת הבחירות בתשל"ז פרסמה אגודת ישראל⁷ גם את שתי הידיעות הנ"ל, תוך שהיא משמיטה את מכתבו של הרב צפתמן. ולא בכדי, הרב צפתמן שאליו כוונת הדברים "אחד ממקורבי החזון איש", דרש אז לפרסם הכתשה לגרסת המודיע. כלומר, שבנגוד לפרסום הראשון, הוא עצמו לא שמע מהחזון איש אלא ש"שמע מאדם נאמן שמסר בשמו".

אגודת ישראל פרסמה גם את הספור⁸, לפיו הרב מפוניבז' הגר"י כהנמן המתין בתור לבחירות ואמר "הריני הולך לקיים מצוה דאוריתא לשמוע בקול החזון איש". בדיקה במקור תגלה שוב שספור זה היה ביום הבחירות **למועצה המקומית**. גם הספור הנוסף, לפיו החזון איש שלח להשתתף בבחירות לפני תפילת שחרית, מופיע בפרק על השלטון המונציפלי.

בנגוד **לפסיקה** נגד רבני ירושלים בצורת בדיחה, שכלל לא אופיינית לרב, כל שכן לגדול מסוגו של החזון איש, ישנה קביעה ברורה בידי הרב אליקים שלזינגר שליט"א ראש ישיבת הרמה בלונדון.

"ורואה אנכי עדיין השליחות המוטלת עלי מאת מרן החזון איש זצ"ל, כשאנשי הבחירות נצלו שמו של מרן זצ"ל כדי לנגח את אנשי ירושלים במלחמתם, שלח אותי אל הראב"ד הגאון ר' פנחס זצ"ל, לתזקו ועודדו בעמידתו האיתנה על משמר היהדות בפסקו הברור לבלתי להשתתף בבחירות"⁹.

אין כל סיבה להעדיף את גרסתו של "פאר הדור" על פני גרסתו של הרב שלזינגר, זאת גם ללא התמיהה על צורת הפסיקה.
 ברור, שעל עדויות בע"פ בנסיבות שנמסרו קשה לסמוך, מה עוד שיש עדויות סותרות בנדון. מלבד דברי הרב שלזינגר יש עדות נוספת של המהנדס החרדי הר"ר שמואל טשורטקוב¹⁰ ממקורבי החזון איש, גבאי ביהמ"ד במעונו של החזון איש ונציגו האישי במועצת העיר בני-ברק, שפורסמה ברבים במודעות¹¹:
 "בדידי הוי עובדא ששאלתי את מרן זצ"ל על ההליכה לבחירות לכנסת המינים, והשיב לי שלא ללכת".

לאור העובדה שלא כל הדברים פורסמו בשם הדוברים ישירות עם החזון איש ואור בלוית שמות הדוברים ותאור נסיבות הארוע, לאור ההכחשות הרבות ולאור העובדה שבכתב לא נמצא כלום ביתס לבחירות לכנסת, מותר להתיחס בספקנות רבה - בלשון המעטה - למספרי הספורים "בשם החזון איש"¹².
 השמועות השונות היו כנראה הרקע לכך, שבכרוז מועצת גדולי התורה מתשי"ט מונים בין אלו שהכריזו שחוב קדוש ומצוה רבה ללכת לבחירות, גם את מרן החזון איש. המקור לקביעה זו לא מופיע. גם במכתבים אתרים למען ההשתתפות בבחירות הסתמכו על החזון איש שדרש: "לחזק את ידם של הנאמנים לדבר ה' ע"י בחרת יראים וחרדים"¹³. צטוט דברי החזון איש שהכותבים לא טוענים שהם שמעו אותם מפיו ובהתייחסות ישירה לבחירות **לכנסת**, לא מוכיח מאומה לגבי עצם השתתפות בבחירות **לכנסת**. הם מהוים רק הוראה כללית, היכולה להתייחס גם לבחירות לעיריה, לגביהן נתן אמנם החזון איש הוראות ברורות ובכתב.
 ברור, שגם מהספורים שלפיהם החזון איש ענה עבור מי להצביע, א"א ללמוד על דעתו החיובית המוחלטת כלפי הבחירות. זאת מאתר והשאלה לא היתה **אם** להצביע, אלא כשבא אליו מי שנוקט בשיטת הגדולים שהורו להשתתף בבחירות ושאלו **עבור מי**, הוא ענה את מי להעדיף. התמיהה הגדולה ביותר בכל הפרשה הזו, כלפי הרוצים להוכיח את דעתו החיובית הנלהבת לגבי הבחירות, היא כיצד זה יתכן שהחזון איש, שכתב ספרים רבים בנושאים שונים וענה בכתב לאלפי שואלים, לפעמים גם לגבי שאלות שוליות, לא התייחס ולו באות אחת **בכתב**, להצבעה לבחירות **לכנסת**. להגברת התמיהה תוסיף העובדה שהוא קבע כביכול שהיא "**מצוה רבה** שכרוך בה **קדוש השם**". אדרבא בענין הבחירות לעיריות יש מכתב מפורש ממנו.

"...אולי יואיל לבקרנו ולהתייצב במערכת, לדעתי הרבה גופי תורה וקיום יהדות תלוי בזה"⁴. נראה שמכלל ההן המפורש לבחירות לעיריות ומחוסר ההתייחסות בכתב לבחירות לכנסת, אפשר לשמוע את ההסתייגות בקשר לבחירות לכנסת. משנה ותוקף יש לטעון זה אם נקח בחשבון שבחיי החזון איש היו שתי מערכות בחירות,

על רבנים אחרים וכלל לא מזכיר את גיסו !?

יתכן שהמפתח להבנת עמדת החזו"א נמצא במכתב נוסף של הרב י. י. קניבסקי מגי שלח תשלי"א,

"בדבר בחירות לכנסת אכמ"ל כלל וכלל רק אכתוב לך שדעת רוב רובם של גדולי הדור כלפני עשרים שנה היה שאין בזה שום צד איסור כלל ובכללם מרן החזו"א זצלה"ה ואדרבא כו' ומצבינו כאן הוא ממש כמו בפולין שכל גדולי הדור חייבו מאד להצביע וכו'. " (ההדגשות שלי)¹³.

כשהנדון היה אם "צריכים להצביע" ציין בעל "הקהלות יעקב" את הגר"א קוטלר והגאון מטשיבין ונמנע מהזכרת החזו"א. כשהנדון היה "שאין בזה שום צד איסור כלל", כאן כבר צרף את שמו של החזון איש לרשימת גדולי הדור.

על הטעונוים בשם החזון איש, כביכול, שכל קול חשוב כדי להעיד על מספר רב של שומרי תורה, ושיש בכך קדוש ה', יש לכאורה פרכה מהתנהגות החזון איש בעצמו. לדברי ר"מ שינפלד הוא לא הצטייד בתעודות זיהוי¹⁴. ספור דומה שמעתי מהרב קלמן כהנא שהוסיף שדברי דואר רשומים הוציא החזון איש ע"פ הפתק שנשלח אליו בזמנו, בדבר מספר הזהויו שלו. כידוע אי"א להצביע ללא תעודות זהויו, ואם אמנם הצבעה היא מצווה ועוד מצווה שכרוך בה קדוש השם, הכיצד הוא מנע עצמו מקיום מצווה זו !?

בהקשר זה כדאי להזכיר את דברי הרי"מ לוי' בשם חותנו האמרי אמת, בתגובה להצעה לערוך משאל בעולם היהודי בדבר רצונם במדינה ע"פ התורה דוקא: "האם בטוחים שכל היהודים יצביעו שהמדינה תהיה ע"פ התורה, ומה יהיה אם הרוב יצביע בשלילה, הרי יצא חילול ה' נורא ח"ו"¹⁵.

כלומר, סברה הפוכה ממש מהמובא לעיל!

עד כמה המחקר שנעשה ע"י עורכי "פאר הדור", לצורך קביעת ענין יחסו של החזון איש לבחירות, לא מביא את כל הנתונים, אפשר ללמוד מקביעתם ש"הוא הסתייג בצורה נמרצת" מהחזית הדתית בתש"ט. הספר קובע זאת ע"ס עדות בנו של ד"ר מ. בוקסבוים, הרב יוסף בוקסבוים¹⁶. עו"ד מרדכי בוקסבוים ממנהיגי היהדות החרדית במשך שנים רבות, גילה גם בנושא הבחירות עמדה עצמאית כדרכו בנושאים רבים. ע"פ עדות זו, עודד החזון איש את אביו שהקים רשימה עצמאית בשם "היהדות המסורתית" (אות י"ט), ואמץ את ידיו. ראשית, איך אפשר להסיק מעודד שעודד רשימה עצמאית ש"הוא הסתייג בצורה נמרצת מהחזית"? שנית, כיצד אפשר להמנע מלהדפיס ומלהתיחס למכתב שנדפס ב"המבשר"¹⁷ בנוסח דלהלן: "הייתי אצל החזון איש והתבקשתי לפרסם בשמו שעל כל יהודי לבחור רק עבור רשימה ב' של החזית הדתית והס מלהזכיר בשמו שאמר לבחור ברשימה אחרת ומי שמפרסם זאת בשמו מחלל את קדושת שמו שליט"א, מי שרוצה לדעת על נכונות הנ"ל ישאל את אחיו שליט"א". מכתב זה התפרסם עוד בחייו של החזון

איש, בנגוד לספור המובא בפאה"ד, והוא עדות ישירה ולא עד מפי עד. פרסום נוסף, סותר את קביעת פאה"ד ולא סותר בהכרח את הפרסום ב"המבשר", "תשובת בעל החזון איש שליט"א למכתב הרבנים והאדמו"רים (שפורסם לעיל): "כל הרבנים שאמרו להצביע בעד בי לא אמרו לא להצביע בעד י"ח. אם בעד בי מותר להצביע, בעד י"ח שכלה חרדים לא כל שכן"¹⁸. גם קטע זה פורסם עוד בחיי החזון איש.

מהעובדות הללו ברור שלא היתה לחזון איש התנגדות עקרונית לחזית הדתית. למעשה גם אם נקבל את כל הגרסאות ביחס לעמדת החזון איש הן לגבי השתתפות בבחירות והן לגבי עמדתו בקשר לרשימות השונות, אפשר לישב את הסתירות לכאורה ביניהן ברות הדברים דלעיל, שהתשובה היתה בהתאם לשאלה ולשואל. לדוגמא, לכשנשאל בבחירות בתשי"א עבור מי להצביע, כשהשואל היה מחוג שרבותיו הורו כעקרון להשתתף בבחירות, הורה לו עבור מי.

הסבר דומה מובא בשמו של האדמו"ר מסטמ"ר בפגישה שהיתה לו עם חבר מועצת גדולי התורה שאלו האדמו"ר אם יש לו הערות על נמוקיו ב"ויואל משה" בקשר לבחירות. משהשיב שאין לו, שאלו מדוע צרף חתימתו למען אגודת ישראל. הלה השיבו שהוא לא חתם שמצוה לילך לבחירות, רק כונתו שאותן שהולכין ממילא, מצוה להצביע בעד אגודת ישראל¹⁹.

לכאורה יש הוכחה נוספת להסכמתו של החזון איש לחזית הדתית עם המזרחי. אנשי צעירי אגודת ישראל התפארו מאז ומתמיד, שכל צעדיהם היו אך ורק ע"פ מרן בעל החזון איש. עובדא היא, שעם הקמת החזית בתשי"ט פרסם בטאון צא"י²⁰ ש"חוגים שונים מראים על שביעות רצון ושמחה גלויה על הישג חשוב זה", נוסף ע"כ הופיעו נציגי צא"י ברשימת החזית הדתית. יש להתחשב בעובדה זו למרות שבבחירות שהתקיימו בתשל"ד, בהן השתתפה אגודת ישראל בחזית הדתית עם פא"י בנגוד לדעת הרבנים י.י. קניבסקי וי.מ. שך, - היו נציגי צא"י בראשות הרב ש. לורנץ חלק ממועמדי החזית; נראה שבנגוד לעמדת החזון איש הם לא היו מעיזים להשתתף בחזית הדתית, ואת פיו הם לא היו מעיזים להמרות.

**לפרק עמדת החזון איש זצ"ל בקשר לבחירות - בכלל,
והמפלגות שהשתתפו בבחירות תש"ט - בפרט**

1. ראה פאר הדור ח"ד עמי רס"ה.
2. פאר הדור ח"ב קצ"ב.
3. א"פ.
4. מפאה"ד ח"ב צ"ו וקובץ אגרות א' ק"ב וראה ברשימת תוכן האגרות שאגרת זו מתיחסת לעיריות.
5. המודיע כה' תמוז תשי"א.
6. המודיע כו' תמוז תשי"א ביום זה פרסם המודיע הודעה שפאג"י פרסמה הודעה מזויפת בשם מרן החזו"א. האשמות דומות פורסמו עוד בשנת תש"ט מטעם כל הרשימות החרדיות שהופיעו באופן עצמאי.
7. א"פ.
8. פאה"ד ח"ב עמוד צ"ו.
9. ראה "העדה" פרשת בלק תשמ"א.
10. ראה לגביו פאה"ד ב' עמי ס"ב הערה 1 וראה מפתח השמות שם.
11. א"פ.
12. לאור נסיוני האישי הן בעבודתי הצבורית והן במחקרים הסטוריים, הייתי מציע להתייחס בספקנות גדולה לכל הספורים בשם "גדולים". לאור זאת בספרי ובמחקרי אני ממעט ככל האפשר, בהסתמכות על צטוטים מפי אנשים. זאת, לעומת מסמכים ואפילו פרוטוקולים שנרשמו סמוך לארוע והם על פי רוב בגדר משיח לפי תומו.
13. א"פ.
- 13*. קרינא דאגרתא קובץ מכתבי הרב י. קניבסקי, ח"ב, תשנ"א.
14. פאה"ד ח"ד רמ"א.
15. ראה פ. ועדה מדינית של אגודת ישראל בארץ ישראל, כג' חשון תשי"ז.
16. פאה"ד רס"ז-רס"ח.
17. ראה "המבשר" כד' טבת תש"ט של הרב יחזקאל בורמן.
18. ראה "היומן" כט' טבת תש"ט. בכד' טבת תש"ט פורסם בעתון יומן הבחירות מיסודו של "היומן" תשובת החזו"א לשאלה עבור איזה רשימה להצביע. תשובה; וכי יש מקום לספקנות הן רשימה אחת לפניכם רשימת חרדים י"ח.
19. ראה "ספר הזכרונות" על האדמו"ר מסטמער עמ' 128.
20. ראה הערה 12 עמי 118 לעיל.